



Et bedre liv med flere dager uten rus

Samfunnsregnskap for gatelagene – utarbeidet for Fotballstiftelsen

Om Oslo Economics

Oslo Economics utreder samfunnsfaglige problemstillinger og gir råd til bedrifter, myndigheter og organisasjoner. Våre analyser kan være et beslutningsgrunnlag for myndigheter, et informasjonsgrunnlag i rettslige prosesser, eller for interesseorganisasjoner. Vi forstår problemstillingene som oppstår i skjæringspunktet mellom marked og politikk.

Oslo Economics er et samfunnsfaglig rådgivningsmiljø med erfarne konsulenter med bakgrunn fra offentlig forvaltning og ulike forsknings- og analysemiljøer. Vi tilbyr innsikt basert på bransjeerfaring, fagkompetanse og et nettverk av samarbeidspartnere.

Om gatelagene og Fotballstiftelsen

Gatelagene er et lavterskeltilbud i fotball der det er etablert trygge og rusfrie møteplasser. Aktivitetens mål er å gi spillerne bedre liv med flere dager uten rus gjennom fysisk aktivitet, mestring, samhold, inkludering og trygghet. Det er i dag 30 toppfotballklubber som har gatelag. Satsingen er organisert gjennom Fotballstiftelsen.

Fotballstiftelsen er en ideell og livssynsnøytral stiftelse etablert i 2015. Stiftelsens formål er å yte faglig og finansiell støtte til fotballklubber som i tillegg til sin ordinære aktivitet driver fotballag for mennesker med rusrelaterte utfordringer.

Et bedre liv med flere dager uten rus – OE-rapport 2023/59

© Oslo Economics, 11. september 2023

Kontaktpersoner:

*Erik Magnus Sæther / Partner, Oslo Economics
ems@osloeconomics.no, Tel. 940 58 192*

*Arne Knoph / Daglig leder, Fotballstiftelsen
arne.knoph@fotballstiftelsen.no, Tel. 97057400*

Foto: Fotballstiftelsen

Innhold

Forord	4
Sammendrag	5
1. Ønske om å belyse virkninger av gatelagsmodellen	8
1.1 Om samfunnsregnskap	8
2. Gatelagsmodellen	9
2.1 Hva er gatelagene?	9
2.2 Hverdagen i gatelagene	10
2.3 Samskaping – Fotballstiftelsen, klubb, Nav og kommune	11
3. Trening – samhold, mestring og rusfrie timer	13
3.1 Samhold og tilhørighet i et lag	13
3.2 Mestringsfølelse på trening	14
3.3 Struktur og rammer med en klar målsetning	15
3.4 Treningene skaper rusfrie timer	15
4. Dugnad – en givende forpliktelse	17
4.1 Dugnad fører til inkludering og tilhørighet	17
4.2 Spillere skaper merverdi for klubb	18
4.3 Frivillige bidrar til gatelagene	18
5. Arbeidstrening – et steg mot overgang til arbeid	19
5.1 Gatelagene legger til rette for samskaping	19
5.2 Gatelagene bidrar til tilpasset oppfølging av spillere	20
5.3 Gatelagene bidrar til arbeidserfaring	21
6. Betydelige gevinster ved gatelagsmodellen	22
6.1 Hva måler vi?	22
6.2 Helse – bedre livskvalitet og økt levetid	22
6.3 Reduserte kostnader i helsetjenesten	23
6.4 Redusert belastning for politi, domstolene og kriminalomsorgen	23
6.5 Økt verdiskaping – produksjonsgevinst	23
6.6 Dugnad og frivillig arbeid	24
6.7 Reduserte skattefinansieringskostnader	24
6.8 Ikke-prissatte gevinster	24
6.9 Samlet virkning	24
7. Stort potensial for besparelser gjennom gatelagsmodellen	25
7.1 Potensial for gevinster gjennom gatelagsmodellen	25
7.2 Uforutsigbar finansiering skaper usikre rammebetingelser	25
7.3 Ønske om videre utvidet samarbeid med eksterne partnere	25
7.4 Behov for tett samarbeid mellom kommune og Nav	26
Referanser	27

Forord

Det første gatelaget i norske fotballklubber ble etablert i 2011. Etter at Fotballstiftelsen så dagens lys i 2015, har utviklingen gått raskt. Bare de tre siste årene er aktiviteten doblet.

I dag aktiviserer Fotballstiftelsens 30 gatelag treninger for et stadig økende antall mennesker med rusutfordringer. Rundt disse organiseres sosiale aktiviteter, fengselsprosjekter og ikke minst arbeidstrening, og gjennom inkluderende fellesskap, trygge rammer og positiv aktivitet skapes mestring og motivasjon til å ta nye steg langt utenfor banen. Bare i 2022 var 1 171 registrert på trening - av dem kom 240 over i lønnet arbeid, skole og arbeidstrening.

Verdien for den enkelte og familien rundt er selvfølgelig like fantastisk som den er stor, men hva er den samfunnsøkonomiske verdien av tusenvis av ukentlige rusfrie timer og at så mange lykkes i overgang til arbeid og skole? Det var spørsmålet Fotballstiftelsen stilte, og Oslo Economics i denne undersøkelsen har søkt svaret på.

Utfordringene innen rus og utenforskap er store. Vi håper at denne rapporten kan inspirere, slik at enda flere kan få «Et bedre liv med flere dager uten rus».

Arne Knoph

Daglig leder, Fotballstiftelsen

Erik Magnus Sæther

Partner, Oslo Economics



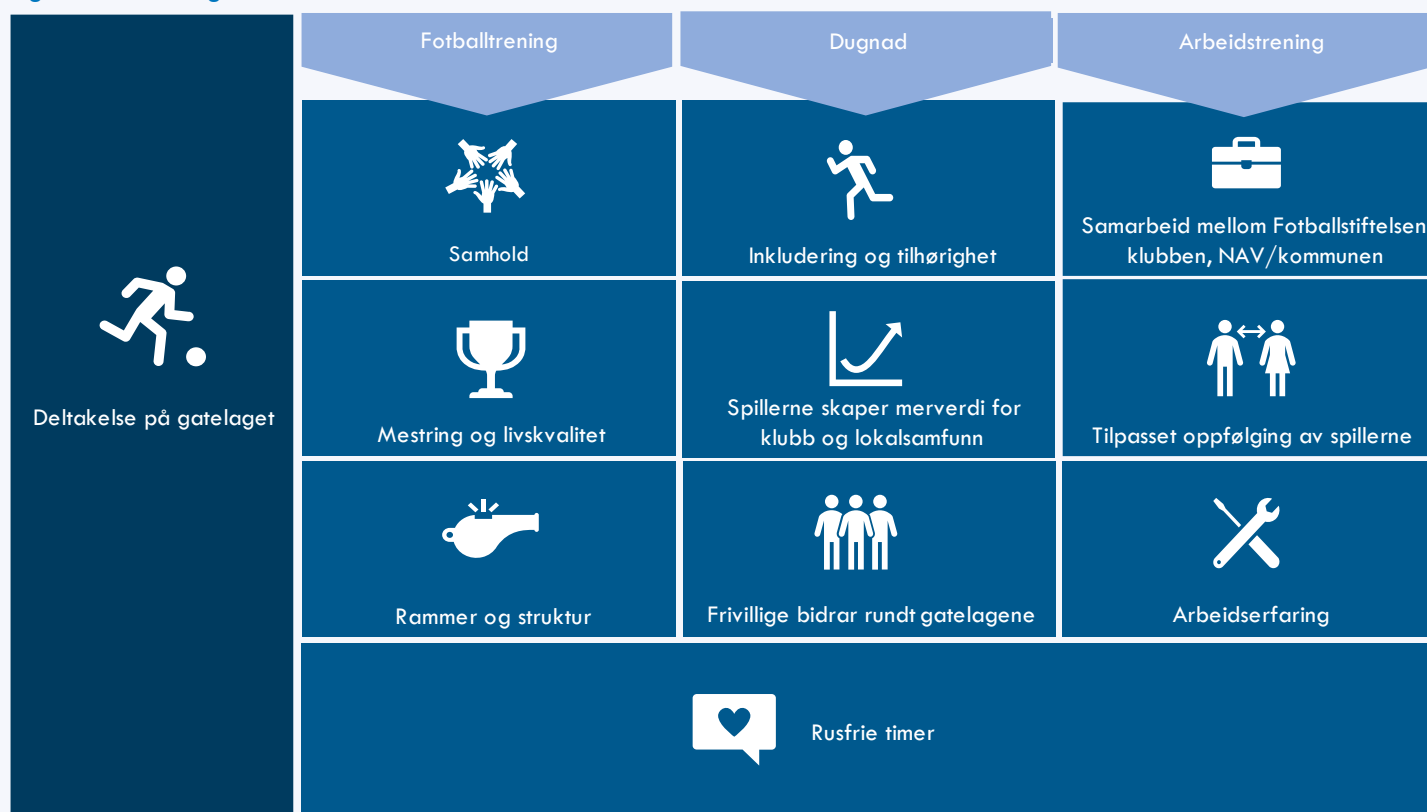
Sammendrag

Gatelagsmodellen er et tilbud med fotball som virkemiddel for å gi personer med rusmiddelutfordringer et bedre liv med flere dager uten rus. Gatelagsmodellen er i stor vekst og vurderes som en suksesshistorie innenfor rusfeltet, med sin samskaping mellom fotballen, kommune, NAV og lokalsamfunn. Det er betydelige samfunnsøkonomiske gevinster, som særlig knytter seg til bedre helse og livskvalitet, utdanning og arbeid, mestring og tilhørighet.

Gatelagene er et lavterskeltilbud med ukentlig fotballtreninger for personer med rusutfordringer. Det eneste kravet for å delta er rusfrihet på trening, og hovedmålet med gatelagene er å bidra til en bedre livssituasjon for spillerne og støtte dem på veien bort fra rusavhengighet. Et svært viktig aspekt ved gatelagsmodellen er samskaping mellom klubben, Fotballstiftelsen, NAV og kommunen. I tillegg involveres miljøet rundt klubben, for eksempel en lokal virksomhet som er sponsor og kan gi arbeidstrening. Norges første gatelag ble opprettet i 2011 av Fredrikstad FK. Fire år senere ble Fotballstiftelsen etablert som en paraplyorganisasjon for å organisere gatelagene i norske toppklubber. Per 2023 er det etablert gatelag i alle Norges fylker, med 30 gatelag. I 2022 deltok nærmere 1 200 spillere, et tall som har økt hvert eneste år Fotballstiftelsen har eksistert.

Personer med rusutfordringer opplever store utfordringer. Mange har vært i barnevernet og hatt ustabile familierelasjoner. Flere er hjemløse, og psykiske lidelser som angst, depresjon og psykoselidelser, er sterkt overrepresentert blant personer med rusutfordringer. Gatelagene eksisterer for å gi disse en bedre livssituasjon.

Figur 1-1: Gateslagenes aktiviteter



Illustrasjon: Oslo Economics

Trening – samhold, mestring og rusfrie timer

Kjerneaktiviteten i gatelagene er faste, ukentlige treninger. De fleste gatelagene har to til tre treninger i uken. En trening består av at spillerne blir gitt rent treningstøy tilsvarende klubbens A-lag, gjennomfører en fotballøkt på omtrent én til halvannen time, før de spiser en varm lunsj samlet. På treningene deltar lagets trener, og gjerne en ruskonsulent og/eller en erfaringskonsulent ansatt i NAV. Det eneste kravet for å delta på treningen er at spilleren møter opp rusfri.

Treningene er en arena som gir spillerne en opplevelse av samhold og tilhørighet. Samholdet skapes gjennom å være en del av et lag og et fellesskap som har opplevd mange av de samme utfordringene. Gjennom regelmessige treninger kan spillerne oppleve mestring. Noen opplever mestring ved å bli bedre på fotballbanen, mens andre opplever mestring ved å ha overkommet angst og klart å møte opp på trening. For mange er det en prestasjon i seg selv å møte opp rusfri på trening. Felles er at opplevelsen av mestring bygger selvtillit og positive opplevelser som spillerne tar med seg videre i hverdagen.

Deltagelse på treningene tvinger frem rammer og struktur som er grunnleggende for hverdagsmestring. Kravet om rusfrihet gir en tydelig og konkret målsetning, og faste treningstidspunkter bidrar til å etablere en klar struktur og ramme i livene til spillerne. Dette kan spille en avgjørende rolle i bedringsprosessen. I sum bidrar gevinstene til at spillerne oppnår rusfrie timer, som kan brukes som et middel til å oppnå varig endring.

Dugnad – en givende forpliktelse

Norsk idrett er tuftet på dugnad og frivillighet. Dette gjelder også for gatelagene hvor både frivillige rundt klubben og gatelagsspillerne selv legger ned dugnadsinnsats. Spillernes dugnadsinnsats omfatter eksempelvis arbeid på stadion når A-laget spiller hjemmekamp, som blant annet klargjøring av arena, parkeringsvakter, publikumsverter og drift av kiosker, eller enkeltjobber hos samarbeidspartnere i lokalmiljøet, som vedproduksjon og -salg, gartnertjenester og enklere snekkerarbeid.

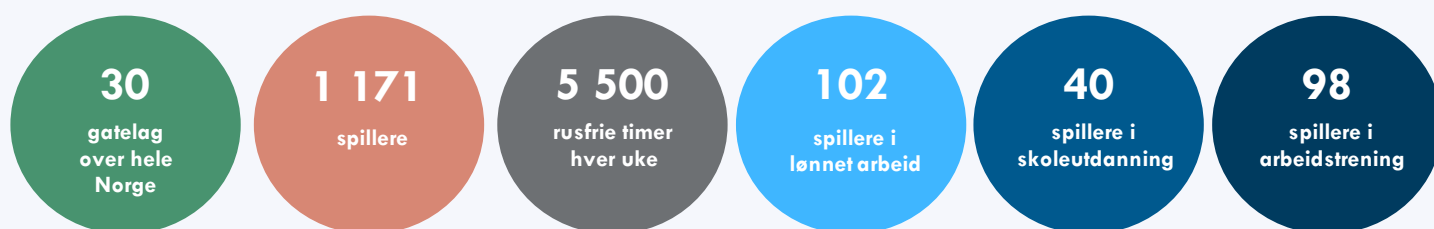
Spillernes dugnadsarbeid er verdifullt for spillerne selv, i tillegg til å gi penger til lagkassen eller frivillige arbeidstimer for klubben. Spillerne kan oppleve inkludering og tilhørighet gjennom dugnadsarbeid – om de for eksempel driver en kiosk på stadion, eller gjør fysisk arbeid for et lokalt eldrecenter, får de muligheten til å bidra med noe som anerkjennes av omverdenen. Videre har frivillige en sentral rolle i driften av gatelagene. Dette inkluderer blant annet matlaging og servering av lunsj i forbindelse med trening, samt tilrettelegging av andre sosiale aktiviteter for spillerne.

Arbeidstrening – et steg mot overgang til arbeid

Selv om gatelagene ikke først og fremst er et arbeidsmarkedstiltak, bidrar aktivitetene til å ruste spillerne for å klare overgangen til arbeid. Spillerne får mulighet til å få praktisk arbeidserfaring, verdifulle referanser og kunne å knytte kontakter. Gjennom kravet om å møte rusfri på aktivitetene, blir spillerne eksponert for kravene som stilles i arbeidslivet og utdanning.

Klubbene med sine stadionbygg og klubbhus er i seg gode arenaer for slike tiltak – samtidig som klubbene har mange gode samarbeidspartnere rundt som kan bidra til en trygg, effektiv og god arbeidstrening. Gjennom gatelagene får spillerne også mulighet til mer formell arbeidstrening, både gjennom NAV og avtaler med klubbens lokale samarbeidspartnere, som bedrifter og offentlige virksomheter. Et svært viktig aspekt for overgangen til arbeid er at gatelagsmodellen bidrar til samskaping mellom Fotballstiftelsen, klubben og NAV/kommunen. Flere av klubbene har også egne avtaler med arbeidsmarkedsbedrifter.

Figur 1-2: Nøkkeltall for gatelagene fra 2022



Kilde: Klubbundersøkelser 2023

I løpet av 2022 kom 102 spillere ut i lønnet arbeid, 40 spillere startet på en utdanning og 98 spillere begynte med formell arbeidstrening.

Betydelige samfunnsøkonomiske gevinster

Den største prissatte gevinsten kommer som følge av bedret helse og økt levetid, slik dette verdsettes i helseøkonomiske veiledere, anslått til 280 millioner kroner årlig. Deretter følger reduserte kostnader i helsetjenesten og rusomsorgen anslått til 55 mill. kroner, etterfulgt av økt verdiskaping som følge av utdanning og arbeid, anslått til 40 millioner kroner. Sparte kostnader i politiet, domstolene og kriminalomsorgen prissettes til 30 millioner kroner årlig, reduserte skattefinansieringskostnader til 15 millioner kroner og verdien av dugnadsarbeidet til 12 millioner kroner. Med disse forutsetningene blir de samlede årlige samfunnsøkonomiske gevinstene mer enn 430 millioner kroner (nåverdi). I tillegg kommer de ikke-prissatte virkningene som mestring og tilhørighet for spillere og medhjelpere, samt bedre liv for pårørende og gevinster for lokalsamfunnet.

Stort potensial for ytterligere gevinster fra gatelagens aktiviteter

Gatelagsmodellen kan vise til imponerende resultater, og gjennom samskaping mellom Fotballstiftelsen, klubben og NAV/kommunen kan modellen bidra til å spare samfunnet for ytterligere store kostnader. Antallet gatelagsspillere i 2022 er flere enn noensinne. Samtidig tyder antallet TSB-pasienter på at det fortsatt er mange personer med rusutfordringer som ikke har vært innom gatelagene. Vår vurdering er at gatelagsmodellen er tilbud med store samfunnsøkonomiske gevinster, og potensial for videre utvidelse og gevinstinnhenting

For å realisere gevinstene må man overkomme enkelte barrierer og sikre forutsigbarhet. Først og fremst er det behov for en forutsigbarhet i Fotballstiftelsen og gatelagens finansiering. Uten dette vil utbredelsen av modellen innad i klubben, til nye klubber og til nye deler av landet bremses og i ytterste konsekvens nedskaleres. Videre er samskapingen mellom Fotballstiftelsen, klubben og NAV/kommunen av stor verdi, men i enkelte klubber og situasjoner kan det være behov for et tettere og mer organisert samarbeid. Dette krever en erkjennelse av gatelagsmodellen som et samskapende tiltak, og dedikerte ressurser fra øvrige aktører for å sikre gevinstrealisering. Til slutt må samarbeidet med eksterne parter fortsettes, forbedres og utvides. Gode, eksterne samarbeidspartnere gir tilknytning og tilhørighet til lokalmiljøet, en inngang til arbeidslivet for spillerne og synlighet og inntekter for gatelagene.

Figur 1-3: Samfunnsøkonomiske gevinster



Notat: Anslag utarbeidet av Oslo Economics

1. Ønske om å belyse virkninger av gatelagsmodellen

Formålet med et samfunnsregnskap er å gi en systematisk fremstilling av virkningene av gatelagsmodellen og samarbeidende tiltak på spillerne og samfunnet.

1.1 Om samfunnsregnskap

Denne rapporten er et samfunnsregnskap for gatelagene i norske toppklubber, utarbeidet på oppdrag fra Fotballstiftelsen. Et samfunnsregnskap er en systematisk fremstilling av alle virkninger en virksomhet eller et tiltak, i dette tilfellet gatelagene, har på lokalsamfunnet og storsamfunnet generelt.

Samfunnsregnskapet er basert på statistikk, spørreundersøkelser – både spillerundersøkelsen blant gatelagsspillere og den årlige klubbundersøkelsen, dybdeintervjuer og forskningslitteratur. Av forskningslitteratur er to artikler sentrale:

- Recovery på banen – Gatelag som samskapende sosial innovasjon i norske kommuner (Kobro, et al., 2019)
- Gatelagsfotball som Recovery på banen – «Verdens beste ettervern?» (Thompson, et al., 2019)

Over sommeren 2023 har vi gjennomført åtte intervjuer med spillere, trenere, ruskonsulenter og ledere med tilknytning til gatelagene. Informantene er

- Kari-Anne, spiller i Grorud IL
- Kai Kristiansen, trener i HamKam
- Cato Moan, trener i Bodø/Glimt
- Sindre Mikkelsen, trener i Grorud IL
- Atle Mandrup, ruskonsulent (NAV-stilling)/miljøterapeut i Branns gatelag
- Lene Conradi, ordfører Asker
- Lise Klaveness, president i Norges Fotballforbund og styremedlem i Fotballstiftelsen
- Lars Kobro, forsker ved USNs senter for sosialt entreprenørskap og samskapende sosial innovasjon

Analysene i rapporten er gjennomført i løpet av sommermånedene av en energisk gruppe studenter, i samarbeid med erfarne samfunnsøkonomer, i Oslo Economics: Yngvar Bonde, Wilhelm Medhus, Selma Melsom, Marthe Linnestad Storo, Harald Svartsund, Håvard Sæther, Andreas Zakariassen, Jon Ellingsen, Lene Elisabeth Grimstad, Magnus Strand Helberg og Erik Magnus Sæther.

I anslagene av gevinstene ved gatelagsmodellen er det metodisk utfordrende å skille gatelagens bidrag fra betydningen av annet arbeid i hjelpeapparatet. Personene som deltar på gatelagene mottar gjerne hjelp fra primær- og spesialisthelsetjenesten, NAV, kommune og mer. Våre anslag er som følge ikke et forsøk på å isolere de kausale gevinstene som en følge av gatelagens virksomhet, men heller en sammenfatning av positive gevinster assosiert med gatelagsmodellen.

Lise Klaveness foran gatelagsspillerne i forbindelse med åpningen av den nasjonale turneringen i 2023 på Brann stadion



2. Gatelagsmodellen

Det er 30 gatelag i Norge per 2023. Flere klubber og kommuner ønsker å opprette lag, og antallet spillere er i kraftig vekst – med en dobling fra 2019 til 2022. Hovedformålet med lagene er å gi personer med utfordringer knyttet til rus en arena for både sportslig og personlig utvikling. Det er lokale tilpasninger i hvordan gatelagene opererer, men et fellestrekk er at lagene samarbeider tett med aktører også utenfor klubbene, ikke minst de offentlige rustjenestene.

2.1 Hva er gatelagene?

Gatelagene er et lavterskeltilbud for personer som har eller har hatt en utfordring knyttet til rus. Lagene tilbyr flere fotballtreninger på faste tidspunkter hver uke. Det stilles kun krav om at spillerne møter rusfrie på trening.

Hovedmålet med aktivitetene er å bidra til et bedre liv for spillerne og å redusere bruk av rus. Dette oppnår de gjennom

- fysisk aktivitet,
- samhold,
- mestring,
- inkludering og
- trygghet.

Klubbene tilbyr fotballtrening ledet av kvalifiserte fotballtrenere og ledere. Treningen foregår hovedsakelig på dagtid og i sammenheng med treningene serveres det alltid et måltid. Dette gir spillerne en meningsfylt aktivitet å gå til.

I tillegg til trening deltar gatelagene i regionale og nasjonale turneringer med andre gatelag.

Gatelagene gjennomfører ofte dugnad i samarbeid med klubben eller lokalt næringsliv. Gjennom tett samarbeid med NAV og kommune tilbys arbeidstrening, CV-hjelp og andre virkemidler for å hjelpe den som ønsker og er egnet til å komme ut i arbeid eller utdanning.

*Klubbene er stolte av gatelagene.
Engasjementet er reelt og ekte.*

**Lise Klaveness, president i Norges
fotballforbund**

Utbredelse og utvikling

Gatelagene er en videreutvikling av den internasjonale ideen kjent som «StreetSoccer Fotball», som fokuserer på fotballaktiviteter for hjemløse (Pringle, 2009). Det særnorske ved gatelagene er at de drives som integrerte lag i toppfotballklubber. Dette gjør den norske gatelagsmodellen unik i verdenssammenheng.

Det første gatelaget ble startet av Fredrikstad Fotballklubb i 2011. I dag organiserer Fotballstiftelsen 30 gatelag i store klubber rundt om i Norge. Samtlige klubber i Eliteserien i 2023 er representert.

Figur 2-1: Utbredelse av gatelag

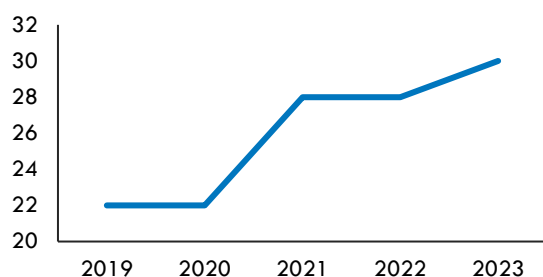


Notat: Kart utarbeidet av Oslo Economics

Flere klubber og kommuner ønsker å etablere lag. Alle gatelagene er organisert under Fotballstiftelsen, som ble etablert i 2015 med formål å gi faglig og økonomisk støtte til fotballklubber som driver gatelag.

Fotballstiftelsen og gatelagene slo i 2022 alle tidligere rekorder når det gjelder antall lag og spillere. Til sammen deltok 1 171 personer på trening med et gatelag i 2022, en økning fra 1 054 i 2021. I snitt møttes 470 spillere på trening hver uke.

Figur 2-2: Antall klubber



Kilde: Fotballstiftelsens klubbundersøkelser

Hvem er gatelagsspilleren?

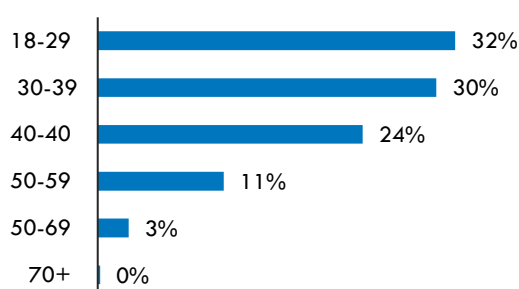
Gatelagsspillerne er personer over 18 år, både kvinner og menn, med en eller annen form for rusutfordring. Dette kan være alt fra aktive rusbrukere til personer som har blitt rusfrie, men som sliter med å komme tilbake til samfunnet.

Gatelagsspillerens utfordringer er derfor forskjellige både i omfang og art. Spillerne har hatt eller har store utfordringer knyttet til rus og befinner seg ofte langt utenfor A4-samfunnet. Mange har hatt en vanskelig barndom og ustabile familieforhold. Psykiske lidelser som angst, depresjon, personlighetslidelser og psykoselidelser er vanlig, og 9 av 10 pasienter i tverrfaglig spesialisert rusbehandling (TSB) har en psykisk lidelse (FHI, 2018). Les for eksempel om Kari-Anne som i egen sak forteller om sin bakgrunn med tung heroinbruk og tidvis hjemløshet.

- Da gatelagene startet opp var hovedvekten av spillerne godt voksne med lengre tids rusutfordringer.
- De siste årene har imidlertid flere yngre personer med rusutfordringer kommet til.

I 2022 var den største gruppen spillere mellom 18 og 29 år, gjennomsnittsalderen var 38 år, og 90 prosent av spillerne var menn. Samtidig øker andelen kvinner – noe som skal forsterkes gjennom en egen satsing, Gatelagsjentene.

Figur 2-3: Alderssammensetningen på gatelagene – 2022



Kilde: Klubbundersøkelsen 2023

Spillerne rekrutteres fra flere ulike arenaer. Den største andelen, omtrent en fjerdedel, rekrutteres gjennom spillernes nettverk. Dette kommer frem i klubbundersøkelsene 2019-2022. Resten rekrutteres gjennom institusjoner som NAV, kommunens rustjeneste, behandlingstilbud og kriminalomsorgen.

Figur 2-4: Kjønnfordelingen på gatelagene 2022



Kilde: Klubbundersøkelsen 2023

2.2 Hverdagen i gatelagene

Kjerneaktiviteten i gatelagsmodellen er treningene. Lagene har minimum to og ofte tre treninger i uka – året rundt. Noen av lagene har aktivitet hver eneste ukedag. Et hovedpoeng er at treningene holdes på dagtid og at spillerne spiser sammen etter økten. Det er et felles krav for alle lag at spillerne møter rusfrie på trening.

I mange lag foregår også formell arbeidstrening og samtaler med ruskonsulenter (fra kommune eller NAV) i forbindelse med treningstidene. Ofte blir derfor oppmøte på trening også et møte med øvrige deler av hjelpeapparatet, men i en annen, positivt ladet og mindre formell setting.

Spillerne kan tilhøre gatelagene så lenge de ønsker og har behov for det. Vanligvis slutter deltagelsen hvis spilleren går videre til jobb eller utdanning. Enkelte klubber, som for eksempel Bodø/Glimt, har imidlertid opprettet et ettervernslag. Dette laget har treninger på kveldstid, som gjør det mulig å fortsette etter man har gått ut i jobb eller utdanning. Andre steder tilpasses jobb til gatelagsøktene, eller at de beholder tilknytningen gjennom deltagelse på andre aktiviteter i klubben – så som gatelagets sosiale aktiviteter og/eller dugnader på A-kamper.

Tilhørende prosjekter

Rundt den faste aktiviteten er det etablert flere prosjekter som har til hensikt å både videreutvikle kvaliteten i satsingen, utvide tilbudet og bistå den enkelte spiller på veien mot et rusfritt liv:

- «**Fra soning til scoring**» forsøker å etablere gode overganger for innsatte i soningsinstitusjoner til gatelagene.

- **Gatelagsjentene** har mål om å rekruttere flere kvinner til lagene. Først og fremst spillere, men også trenere, ledere og støttespillere.
- **Gatelagsrekruttene er** et prosjekt i samarbeid med Sparebankstiftelsen DNB, som har til hensikt å etablere nye lag og å forsterke eksisterende lag gjennom å trygge nye spillere.
- **Gatelagsweben** er en heldigital møteplass som ble utviklet under pandemien. Under nedstengningen ble det tilbudt interaktive aktiviteter hver uke.
- **Gatelagene redder liv** er et førstehjelpsprosjekt der alle spillere og bidragsyttere skal få grunnleggende opplæring i hjerte- og lungeredning og førstehjelp.

I tillegg arrangeres det aktiviteter rettet mot spillerne og deres barn, blant annet prosjektet

- **Aktivitet og møteplasser for gatelagsfamilien**, som har som mål at spillerne kan invitere barn og familie til positive opplevelser de ellers ikke hadde hatt mulighet til å delta i.

Et årlig høydepunkt er **den nasjonale turneringen**, der gatelag fra hele landet spiller kamper. Turneringen innebærer også sosiale aktiviteter og underholdningsbankett. I 2023 ble turneringen arrangert på Brann stadion i Bergen. I 2024 vil tilsvarende turnering ha Bodø/Glimt som vertskap og da være en del av aktivitetene i Bodø som europeisk kulturhovedstad.

Resten av året spiller lagene mot hverandre i regionale turneringer og ligaer. Det arrangeres også mange andre mindre turneringer og møteplasser mellom gatelagene.

2.3 Samskaping – Fotballstiftelsen, klubb, Nav og kommune

Gatelagene er et eksempel på sosial samskaping. En statsvitenskapelig definisjon av begrepet er at offentlige og private og/eller sivile aktører arbeider sammen gjennom å dele kunnskap og ressurser med hverandre (Røiseland & Lo, 2019). Det er klubbene som organiserer aktiviteten i gatelagene, men dette skjer i tett samarbeid med Fotballstiftelsen og NAV og kommunen.

Klubbene

Det er hovedsakelig klubbene selv som tar initiativ til å starte et gatelag - dette gjennom en prosess godt hjulpet av Fotballstiftelsen og ofte med råd og innspill fra etablerte gatelagsklubber. Gatelagene er en integrert del av klubben fra starten og spillerne omgås gjerne A-lagspillere på treningsfeltet. I tillegg jobber spillerne på dugnad i forbindelse med A-

lagenes hjemmekamper, og trenere og støtteapparat kommer vanligvis fra andre roller i klubben. Klubben jobber også aktivt opp mot sine samarbeidspartnere og sponsorer, spesielt i samarbeidet om å hjelpe spillere ut i jobb.

Kommune og NAV

Gatelagene organiserer samarbeidet med NAV og kommune på ulike måter. Mange av lagene har faste ruskonsulenter, ofte ansatt i NAV eller kommune, på treningene. Disse er med når lagene møtes for trening og følger opp spillerne i deres utvikling utenom fotballen. Mange steder er samarbeidet med kommunen tett, eksempelvis ved at kommunen aktivt rekrutterer spillere til gatelagene, eller at klubbene og NAV samarbeider om å tilby arbeidstrening og finne arbeidsgivere.

Fotballstiftelsen

Fotballstiftelsen ble etablert i 2015. Stiftelsen støtter gatelagsklubbene finansielt og faglig, bidrar med å arrangere turneringer og treff, så som faglige samlinger for trenere og ledere. Stiftelsen finansierer og administrerer også tilhørende prosjekter.

I opprettelsesfasen hos gatelagene bidrar Fotballstiftelsen med praktisk informasjon, jobber med å sikre økonomisk støtte samt annen praktisk hjelp i opprettelsesfasen. Fotballstiftelsen har nå et krav om, og bistår til, at klubben oppretter et konkret samarbeid med det offentlige.

Stiftelsens totale budsjett var i 2022 på rundt 23,5 millioner kroner, hvorav 20 millioner kroner fordeles på gatelagsaktivitetene i klubbene og ytterligere 1,5 millioner kroner deles ut som støtte til klubbene for reise, opphold og aktiviteter på turneringer og fagsamlinger (Fotballstiftelsen, 2023). Mesteparten (18,5 millioner kr. i 2022) av finansieringen kommer fra helse- og omsorgsbudsjettet, mens resten av midlene kommer fra andre etater og private. Stiftelsen innhenter årlig 2,5 millioner kroner i dedikerte arbeidstreningstilskudd.

En betydelig utfordring er imidlertid at stiftelsen ikke lenger var øremerket på statsbudsjettet for 2023. Dette medfører merkostnader i form av søknadsarbeid og svekker forutsigbarheten for klubbene og de økonomiske betingelsene for både eksisterende gatelag og opprettelsen av nye.

En del av laget!



Kari-Anne, spiller på Groruds gatelag

Da Grorud IL vinteren 2023 startet gatelag, snørte Kari-Anne på seg fotballstøvlene igjen – 30 år etter forrige gang. To treninger i uka i tillegg til kamper har gitt resultater.

– Nå begynner ferdighetene å komme tilbake. Det gir en skikkelig mestringsfølelse, sier hun.

Verdien av rusfrie timer

For fire år siden la Kari-Anne seg inn til avrusning, etter å ha slitt med tung rusbruk og tidvis bodd på gata. Hun er nå uføretrygdet, og etter avrusningen kjente hun på en tomhet i hverdagen. Så da hun fikk vite om gatelaget, tenkte hun: Hvorfor ikke prøve? Nå stortrives hun som en del av Grorud-gjengen.

– Det handler mye om timene uten rus: Om morgenen, før treningen, tenker man på fotballen i stedet for rus. Og etter treningene føler man seg også frisk. Da vil man liksom ikke ødelegge det med å ruse seg.

Hun ser også hvordan gatelagene bidrar til at lagkameratene demper rusbruken.

- Folk bruker mindre rus før og etter trening. I tillegg gjør treningene at man ikke ruser seg kvelden før. Så man våkner frisk før treningen. Noen kan heller justere litt med rus etter trening om man trenger det, men jeg tror det behovet blir mindre når man har gatelaget i bakgrunnen.

Kom som du er

- Det er ikke så store krav, du blir tatt imot for den du er. De tar en samtale med deg når du kommer første gang og finner ut hvor du ligger an. Så tar man det derfra, sier Kari-Anne.

Hun trekker frem et sterkt felleskap spillerne imellom.

- Vi heiser hverandre opp. Om noen har en dårlig dag, så støtter de andre deg. Samholdet i gruppa er veldig sterkt. Vi tar en prat når vi møtes utenfor trening, snakker kanskje litt fotball. Jeg har fått mange nye venner her på laget.

I tillegg til trenerne har Grorud en erfaringskonsulent som også er med som spiller på treningene.

- Det er kjempebra at vi har én som er trener og én som er erfaringskonsulent. Hvis vi har mistanke om at noen ruser seg for eksempel, så kan vi lufte bekymringen for noen av dem. Så tar de det videre, og vi trenger ikke å forholde oss noe mer til det.

Strukturen setter seg i kroppen

Kari-Anne anbefaler gatelaget til de fleste hun kjenner fra rusmiljøet. Men hun vet også at terskelen for å møte opp kan være høy.

– Det er nok noen som synes det er vanskelig å komme på første trening. Nervene tar fort overhånd, og det er lett å ruse seg for å roe dem. Så jeg tilbyr å møte dem før trening, så går vi sammen. Vi er veldig flinke til å støtte hverandre her på gatelaget.

Nylig måtte en spiller slutte på Groruds gatelag etter å ha funnet seg en fast jobb. Det er jo fantastisk, selv om det kan være trist å miste en spiller, forteller Kari-Anne.

– Det er litt trist å miste en spiller. Men må respektere at de kommer ut i jobb, det er jo målet. Og det er klart det hjelper å være med på gatelaget om man vil ut i jobb. Strukturen setter seg i kroppen.

Den første seieren

Et foreløpig høydepunkt var nasjonal turnering i Bergen sommeren 2023. Gjengen fra Grorud deltok for første gang og var usikre på hvor de sto sammenlignet med de andre, mer etablerte, lagene.

En kampene var mot gatelaget til storklubben Molde. Grorud vant.

– At det gikk an, det var altså så gøy. Vi kunne nesten ikke tro det.

Da budskapet nådde Grorud-ledelsen som satt i klubbhuset i Oslo, føk stemningen til værs. Gatelaget har blitt en integrert del av klubben. Iblant tar folk fra administrasjonen en tur innom lunsjen til gatelaget for litt prat og en matbit.

– Det har en veldig stor verdi å være en del av Grorud. Alle hilser på oss når vi er her. Folkene som jobber her, er utrolige.

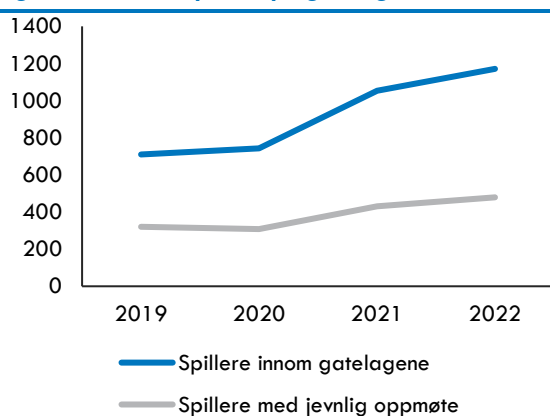
3. Trening – samhold, mestring og rusfrie timer

Kjerneaktiviteten i gatelagene er de ukentlige treningene. I tillegg til fysisk aktivitet og mestring på banen, blir treningene en arena der spillerne får hjelp til å mestre livet. Treningene gir struktur i hverdagen og skaper samhold mellom spillerne og tilhørighet til klubben.

I gatelagene brukes fotballtreningene som et verktøy for å hjelpe spillerne med å takle rusutfordringer. Lagfølelse og samhold er avgjørende for at et fotballag skal fungere, både på og utenfor banen. Etter hvert som spillere møter regelmessig på trening med gatelaget, er tanken at de får opplevelser og utvikler egenskaper som gjør dem bedre egnet til å mestre egne liv. Samhold, struktur og mestring utvikles på og rundt treningene, men kan gi effekter langt utover det som skjer på banen.

Lagene har vanligvis to til tre treninger i uken. Mange steder organiserer klubbene henteordninger, slik at det er enkelt for spillerne å komme seg til og fra treningene. I forbindelse med øktene spiser spillerne som regel et måltid sammen, prater løst og fast, og tar kanskje en samtale med ruskonsulent eller trenere om utfordringer eller ting som foregår i livene deres.

Figur 3-1: Antall spillere på gatelagene



Kilde: Klubbundersøkelsene

Et besøk til Groruds gatelag gir et inntrykk av en typisk treningsdag. Når spillerne møtes klokken halv elleve, henger treningstøy fra klubben klart til dem i garderoben. Økten begynner klokken 11 og består av oppvarming, en sesjon med teknikkøvelser og deretter kamp og noen ganger straffekonkurranse. Etter en times trening, iblant litt lenger, samler spillerne utstyr, avslutter økten, og går til garderobene for å dusje og skifte. I mellomtiden gjør trenere og ledere klar den varme lunsjen. Spillerne setter seg rundt et langbord i klubbhuset med trener,

ruskonsulent og representanter fra klubbadministrasjonen og spiser måltidet sammen. Det er tydelig at spillere og støtteapparat har det hyggelig sammen. Etter lunsjen drar spillerne hvert til sitt, hvorav én drar tilbake til jobben, etter å ha hatt fri for å trene. I Grorud trener de hver mandag og torsdag og planlegger å utvide til én økt til i uka. De spiller kamper i Østlandsligaen på onsdager.

3.1 Samhold og tilhørighet i et lag

Tilhørighet til samfunnet blir i forskningen regnet som et grunnleggende menneskelig behov (Baumeister & Leary, 1995), og ensomhet er sterkt knyttet til psykisk uhelse. Personer med rusutfordringer opplever ofte utenforskap og marginalisering, noe som kan gi tilhørighet til et felleskap en spesielt høy verdi. Noe forskning peker også på at resosialisering med storsamfunnet er avgjørende for tilfriskning (Fugletveit & Tonholm, 2010).

I forskningsartikkelen «Gatelag som recovery på banen» (Kobro, et al., 2019), som ser på arbeidet i og effekten av fire av gatelagene, beskriver flere av de intervjuede spillerne sterke samhold innenfor rusmiljøene de tidligere tilhørte eller fortsatt tilhører. Gatelagene kan fungere som en erstatning for belastede miljøer. Lagene blir en positiv arena der de føler tilhørighet med andre som også har «stått utenfor», men uten at aktiviteten kretser rundt rus. Felleskapet i hverdagen som gatelagene representerer, blir beskrevet som avgjørende for at spillerne ikke oppsøker «gamle» rusmiljøer.

Samholdet i gatelaget eksisterer på flere nivåer. Nærmest spillerne er felleskapet i det enkelte gatelag. Dette kommer til uttrykk ved at man blir kontaktet og etterspurt dersom man ikke møter opp. Det settes forventninger til at man deltar i felleskapet. Til gjengjeld gir felleskapet omsorg tilbake.

Samhold på tvers av gatelagene



Samholdet mellom mennesker i samme situasjon gir en plattform for å dele erfaringer, kunnskap og mestringstips. Å se andre som har overkommet lignende utfordringer kan inspirere og motivere en til å håndtere sine egne utfordringer. Samholdet kan fungere som en støttende og oppmuntrende faktor som bidrar til økt mestring.

Flere av infomantene vi har snakket med beskriver hvordan felleskapet i gatelagene blir en motivasjon for spillerne til å ikke ruse seg eller å dempe rusbruken. Dette begrunnes blant annet ved at deltagelse på treninger krever rusfrihet, og spillerne

Viktigheten av tydelig rollefordeling



Kai Kristiansen, Trener for HamKams gatelag

Etter at HamKam startet gatelag i 2017, har Kai Kristiansen skjønnet at det viktigste laget bidrar med, er å være et sted å høre til.

– Det kan høres rart ut, men for mange er rusmiljøet et sted som er trygt og godt. Vi skaper en annen arena der spillerne kan kjenne den samme tilhørigheten, et sted hvor de både blir satt pris på og stilt krav til, sier han.

– Vi fører aldri fravær, og vi spør aldri hvorfor noen ikke kommer. Men når de kommer, så jubler vi.

Som fotballen selv

Kristiansen påpeker at rusfrie timer er et resultat av aktivitetene som gjøres. Virkemidlene er lunsjen, treningene og draktene spillerne iklær seg.

– Det er som fotballen selv. Alle ønsker å vinne. Men det er jobben som legges ned i forkant, som bestemmer resultatene.

Om sin egen rolle, tror Kristiansen det er viktig at han er tydelig trener, og at ruskonsulent er tydelig ruskonsulent.

– Om jeg har 15 stk. på trening, og to av disse trenger hjelp til noe som foregår utenfor, kan jeg be ruskonsulenten snakke med de to så jeg kan trene de 13 andre. Og som trener blir jeg signifikant forskjellig fra de i «hvit frakk». Jeg kan dyrke det å være trener. Det går bra om jeg ber en spiller ryke og reise på banen. Men om en ruskonsulent eller behandler sier det, oppfattes det annerledes.

går glipp av felleskapet på trening om man ikke klarer å avstå fra rusen.

Samholdet strekker seg også nasjonalt gjennom tilknytningen til gatelag over hele landet. Dette blir ekstra synlig når gatelagene møtes til nasjonale turneringer, og deltagerne opplever at de er en del av et stort samhold som går ut over deres egen klubb.

Deltagelse på gatelaget er med på å skape en tilhørighet til lokalsamfunnet som kommunale tiltak ikke gir mulighet for.

Lise Størkersen, fagrådgiver i Asker kommune

I Spillerundersøkelsen 2023 svarer 92 prosent av spillerne at de er helt enig eller delvis enige i at de har fått et større nettverk gjennom gatelagene (Figur 3-2), og 85 prosent svarer at det er helt enige i at de føler seg som en del av klubben. Samlet sett peker dette på at en betydelig andel av spillerne opplever et positivt felleskap i gatelagene.

Fotball har en magisk kraft. Fra et samfunnsperspektiv er gatelagene veldig god rusrehabilitering.

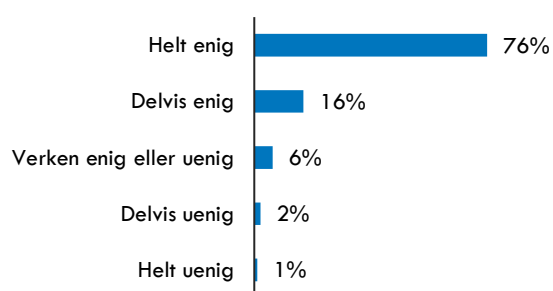
Lise Klaveness, president i Norges fotballforbund

3.2 Mestringsfølelse på trening

Mestring handler om å kunne håndtere utfordringer i eget liv, men også å ha en følelse av å være til nytte og få til noe. Gjennom deltakelse i gatelagene, er det flere elementer som legger til rette for mestring, både på og utenfor banen.

I spillerundersøkelsen 2023 svarer 92 prosent av respondentene at de er helt eller delvis enige i at gatelagene har gitt dem økt selvillit. Deltakelsen på gatelag kan gi mestring i mange former. Det kan være å overkomme angst, klare å holde seg rusfri i en periode eller oppleve progresjon på fotballbanen. Samlet kan dette bygge selvillit og styrke følelsen av verdighet. For personer som normalt opplever lite mestring i hverdagen, vil hver positive opplevelse ha stor betydning.

Figur 3-2: «Spill på gatelaget har gitt meg økt selvtillit»



Kilde: Spillerundersøkelsen 2023, Fotballstiftelsen. N=236

I intervjuet med miljøterapeut i Brann, Atle Mandrup, fortalte han hvordan det ligger mestring i bare det å møte opp på trening. Han beskriver hvordan mange av spillerne på deres gatelag strever med angst, og at å møte opp krever mye av dem. Ifølge Atle er det å møte opp på trening en form for eksponeringsterapi, som hjelper spillerne å hanskkes med utfordringer knyttet til angst.

I tillegg er det for mange spillere en prestasjon i seg selv å møte opp rusfri på trening. Treningene blir en motivasjon for å ikke ruse seg i et visst tidsrom før økten. Dette ble blant annet trukket frem av Kari-Anne, aktiv spiller på Grorud IL sitt gatelag.

3.3 Struktur og rammer med en klar målsetning

Deltagelse på treningene gir rammer og struktur som kan bidra til en bedre hverdag for spillerne. På sikt kan det også gi ferdighetene som trengs for å gå over i arbeid. Deltakelse på treningene til gatelaget krever at du er rusfri, møter i tide og har på deg riktig utstyr.

Viktigheten av tydelige rammer og struktur for trygghet og livsmestring trekkes frem gjennomgående i intervjuer og i forskningsartikkelen «Gatelag som recovery på banen» (Kobro, et al., 2019). Tydelige rammer og struktur legger klare premisser for det sosiale felleskapet og senker dermed terskelen for å delta. Det blir blant annet trukket frem av trener for Bodø/Glimts gatelag, Cato Moan, som et viktig poeng – enkle krav som å følge klokka og ha på riktig klær gir struktur, og fungerer i seg selv som en form for arbeidstrening.

Ved å være et lavterskeltilbud kan gatelagene nå ut til personer som enten ikke opplever tilstrekkelig hjelp eller ønsker hjelp fra det ordinære støtteapparatet. En gjennomgående holdning som kommer frem blant informantene er at rammene som legges i gatelagene, sammen med opplevelsen av mestring og felleskap, er

helt sentralt for å komme tilbake til et rusfritt liv, og på sikt ut i arbeid.

Kravet om rusfrihet ved deltagelse gir deltagerne en tydelig og konkret målsetting. Det bidrar til å etablere en klar struktur og ramme i deres liv, som igjen kan bidra til å etablere en mer helsebringende og stabil livsstil (Meld. St. 30 (2011-2012)). I tillegg foregår stort sett gatelagets treninger på morgenen og formiddagen, noe som kan bidra til hensiktsmessig døgnrytme.

Ved å klare å møte rusfri på trening kan gatelagsspillerne oppleve økt selvkontroll og mestringsevne. Når denne milepælen er nådd, kan veien mot å oppnå flere rusfrie timer oppleves som mer overkommelig (Uldal & Bøckman, 2017). Spillerne har da demonstrert for seg selv at de evner å håndtere utfordringer knyttet til rusavhengighet. Disse sentrale aspektene spiller en avgjørende rolle i bedringsprosessen, der en bevisst forståelse og kontroll over ens eget liv er av essensiell betydning for å oppnå flere rusfrie timer og vedvarende forandring (Helsedirektoratet, 2014).

3.4 Treningene skaper rusfrie timer

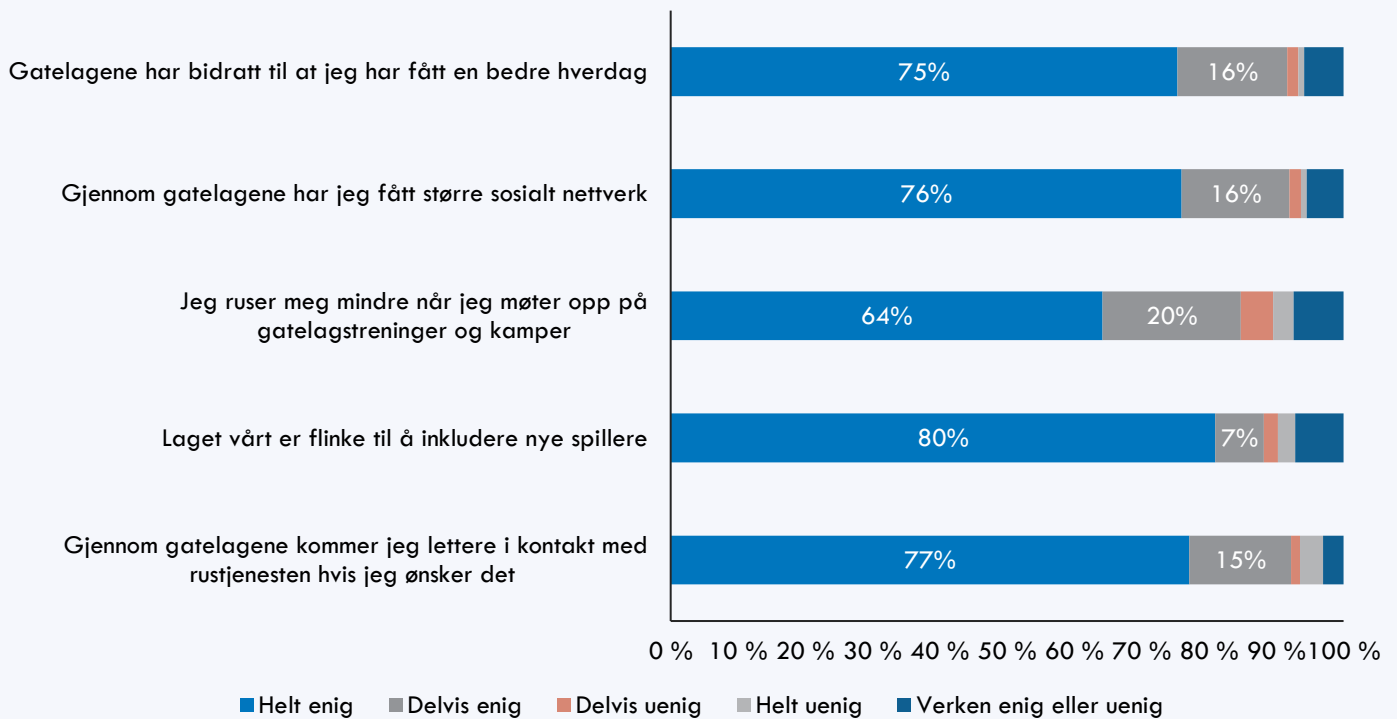
En opplevelse av samhold, tilhørighet og mestring innenfor et fellesskap med struktur og en klar målsetning bidrar til at gatelagets spillere oppnår rusfrie timer. Ifølge Fotballstiftelsens årsberetning ble det levert 5 500 rusfrie timer hver eneste uke i 2022.

*Gatelagsfotballen har en
overraskende god effekt for
deltakernes recovery prosesser.
Deltakerne får simpelthen et
merkbart bedre liv.*

**Lars Ueland Kobro, forsker ved Universitet i
Sørøst-Norge**

De rusfrie timene kan deretter brukes som et middel for å oppnå en varig endring. Ettervern og vedlikehold er essensielt for å lykkes med avrusning, og gatelagene tilbyr gode rammer for dette: 38 prosent av gatelagets spillere angir at de har sluttet å ruse seg etter at de begynte på gatelaget. Til sammenligning finner tidligere studier (Dutra, et al., 2008) at kun 13 prosent av rusavhengige holder seg rusfrie etter endt opphold ved en behandlingsinstitusjon. Selv om disse tallene ikke er direkte sammenlignbare, gir det en indikasjon på effekten og viktigheten av ettervernet gatelaget tilbyr.

Figur 3-3: Spillerundersøkelsen januar 2023



Kilde: Spillerundersøkelsen januar 2023. N=239

Spillere i arbeid før kamp mellom Bodø-Glimt og Roma



Kilde: Fotballstiftelsen

4. Dugnad – en givende forpliktelse

Norsk idrett er tuftet på dugnad og frivillighet. Dette gjelder også for gatelagene hvor både frivillige rundt klubben og gatelagsspillere selv legger ned dugnadsarbeid. For spillerne gir dugnadsarbeidet opplevelse av inkludering og tilhørighet, i tillegg til at deres arbeid skaper merverdi for klubb. Ytterligere bidrar mange frivillige rundt klubben inn i ulike roller.

Dugnad omhandler i denne sammenheng både dugnadsarbeid spillerne deltar på gjennom gatelagene og frivillige rundt klubbene som hjelper til og gir av deres egen tid. Frivilliges dugnadsarbeid omfatter tilrettelegging av trening og andre funksjoner for laget, som organisering av utstyr og rundt måltider.

Spillernes dugnadsinnsats omfatter eksempelvis arbeid på stadion når A-laget spiller hjemmekamp, som blant annet klargjøring av arena, parkeringsvakter, publikumsverter og drift av kiosker, eller enkeltjobber hos samarbeidspartnere i lokalmiljøet, som vedproduksjon og -salg, gartnertjenester og enklere snekkerarbeid. Å delta på betalte dugnader hjelper også lagene å finansiere aktiviteter og turer, som for eksempel reise på sosiale treningsleir.

4.1 Dugnad fører til inkludering og tilhørighet

Dugnad er mer enn penger til lagkassen eller frivillige arbeidstimer for klubben. Flere av trenerne vi har snakket med, fremhever hvordan dugnadene gir mulighet for spillerne til å bidra med noe som oppleves verdifullt. Ikke bare av spillerne selv, men av omverdenen. Når spillerne driver en kiosk eller gjør fysisk arbeid for et lokalt eldresenter, får de muligheten til å bidra med noe som anerkjennes av omverdenen. For personer som i mange tilfeller kommer fra utenforskap, er verdien av å bli sett høy.

Et sentralt trekk ved den norske gatelagsmodellen er at lagene er en integrert del av toppklubbene. Dugnad er en måte for å styrke båndene mellom gatelag og klubb. Cato Moan, trener og gatelagsansvarlig i Bodø/Glimt, beskriver gleden gatelagsspillere viser når de hjelper til på hjemmekamper. De omgås andre ansatte og frivillige i klubben, og de får sett alle lagets hjemmekamper. Kai Kristiansen, trener for HamKams gatelag, forteller at mange spillere ønsker å tilbringe tid på stadion.

Stolthet over å bære drakten



Cato Moan, trener for Bodø/Glimts gatelag og ettervernslaget Glimtvis

Moan har vært med siden starten av klubbens Gatelag i 2021. Etter hvert har de utviklet en nokså unik ordning. De har nå et lavterskeltilbud for de som fortsatt ruser seg og et ettervernslag for de som har lagt rusen bak seg. Ettervernslaget trener også utenom arbeidstid.

– Dette var etter ønske fra spillerne selv. De som har kommet seg ut av rus, ønsker fortsatt tilbudet, men uten å spille sammen med de som aktivt ruser seg.

På ettervernslaget er dugnadsarbeid en sentral del. Spillerne bidrar på alle hjemmekamper. Da møter de to timer før kamp, og i tillegg til å arbeide spiser de sammen, ser på kamp og koser seg. Han trekker frem en historie fra Bodø/Glimts historiske seier over storlaget Roma.

– På morgenen våkner jeg opp til skitvær. Så ser jeg en melding fra en av spillerne som skal være med på Roma-kampen. «For en herlig dag!» skriver han. Etter kampen sa jeg til Kjetil Knudsen, A-lagets trener, at «dere skaper bekymringsløse dager. Dager der spillerne ikke trenger å tenke på penger eller mat.»

Stolthet over å bære drakta

Moan peker på betydningen av å være en del av en toppfotballklubb.

– Det ga oss et skikkelig løft å komme inn i Bodø/Glimt. Spillerne går ofte i Glimt-tøy og er stolte over å bære drakten. De vokser på felleskapet.

Klubben åpner også nye dører for spillere som er klare til å prøve seg i arbeidslivet.

– Vi er opptatt av å bruke klubbens samarbeidspartnere til å hjelpe spillerne ut i skikkelig arbeid. Vi har flere eksempler på spillere fra ettervernslagene som fått jobb i samarbeidsbedrifter. Ikke alle av disse er med lenger. Men fordi ettervernslaget trener på ettermiddagen, er det mulig for å fortsette selv etter man har kommet ut i jobb.

En utfordring for personer med rusutfordringer er å finne et miljø man kan identifisere seg med, spesielt noe som er «mainstream» i motsetning til rusmiljøet hvor man føler seg som en «outsider» (Semb, et al., 2016). Å delta på dugnad, både i klubb og lokalsamfunn, hjelper deltageren på veien fra rollen «outsider» til «mainstream».

Dugnad fungerer også som arbeidstrening for den enkelte. Å utføre oppgaver sammen med mennesker man er trygg på, under veiledning av trenere og

Gatelagene er banebrytende



Lene Conradi, ordfører i Asker

Asker Fotball var den andre klubben som startet gatelag i Norge, og i 2023 feiret de 10-årsjubileum. På feiringen var blant annet Kronprinsparet til stede. De kom og så på en kamp gatelaget spilte og slo av en prat med spillerne etterpå.

Lene Conradi var ordfører i Asker da gatelaget ble etablert og er fortsatt ordfører i 2023. Hun omtaler gatelagene som banebrytende.

– Det er først de senere årene vi har fått flere organiserte tilbud for de mest sårbare. Noe av grunnen til at gatelagene fungerer så bra, er fordi terskelen for å delta er så lav. Du trenger ikke skills, men kommer som du er og bidrar med det du kan. Alle blir akseptert, sier hun.

Tett samarbeid med kommunen

I Asker støtter kommunen gatelaget på flere måter. Kommunen har en politisk samarbeidsavtale med Asker Fotball, slik at midler til gatelaget fordeles gjennom klubben. I tillegg er to faste ruskonsulenter fra kommunen tilknyttet laget.

– Uten ruskonsulentene hadde ikke resultatene vært så gode. De deltar aktivt på treningen, og det er noe av poenget. De er en del av det. Når laget spiller cup, er ruskonsulentene med på laget. Jeg tror at det at våre ansatte er med og blir en del av felleskapet bygger tillit til kommunen som støttespiller.

Conradi har sett flere eksempler på at gatelagene fungerer som en inngang til arbeidslivet.

– Lagene hjelper spillerne med å stable på beina en hverdag som for mange har falt fra hverandre.

personer rundt laget som man allerede kjenner, er for mange en myk inngang til å utføre og få ansvar arbeidsoppgaver. Dugnadsarbeid forutsetter og utvikler mange av de samme egenskapene som annet arbeid, men innenfor psykologisk tryggere rammer. Det er også en arena der spillerne kan kjenne på en første mestring av arbeidsoppgaver. Om det så er å samle utstyr etter trening eller stå i kiosken på hjemmekamper.

4.2 Spillere skaper merverdi for klubb

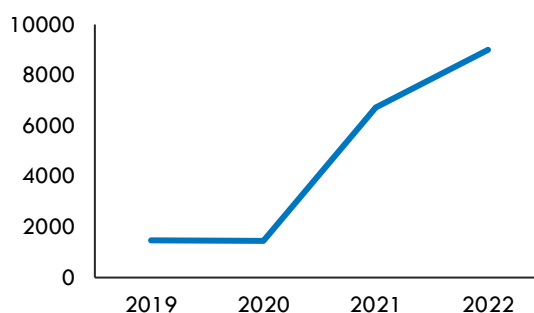
Spillerne gjør dugnadsarbeid som støtter oppunder drift av klubben de tilhører.

For eksempel har gatelaget til HamKam en egen kiosk på stadion når A-laget spiller hjemmekamper. De hjelper Storhamar håndball med å bytte banedekke før Champions League-kamper, og de bidrar med hagearbeid på et eldresenter. I Bodø/Glimt deltar ettervernslaget, Glimtvis, på dugnad hver eneste hjemmekamp på Aspmyra. Dette er noe som skjer i flere av gatelagsklubbene.

4.3 Frivillige bidrar til gatelagene

Gatelagene inspirerer frivillige rundt klubbene til å hjelpe til og gi av deres egen tid. I 2022 la frivillige ned rundt 9 000 timer, tilsvarende 5 årsverk, se Figur 4-1. De frivillige hjelper til rundt treninger eller andre funksjoner for laget.

Figur 4-1: Antall frivillige timer rundt gatelagene



Kilde: Fotballstiftelsens klubbundersøkelser

5. Arbeidstrening – et steg mot overgang til arbeid

Med en bakgrunn med rusutfordringer kan veien til studier eller fast arbeid føles overveldende. Gatelagene fungerer som et alternativ til det mer tradisjonelle møtet med arbeidslivet på NAV-kontoret. Trenere, rus- og erfaringskonsulenter har tillit fra spillerne og kjenner deres mål og begrensninger. Dermed bidrar gatelagene til at spillerne kan nyte en hjemmebanefordel på veien mot studier og arbeidsliv.

Mennesker med rusbakgrunn står ovenfor utfordringer som kan påvirke mulighet for å få fast arbeid. Noen av de vanligste barrierene er avbrutt skolegang, mangel på utdanning, relevante ferdigheter, arbeids erfaring og sosialt nettverk, i tillegg til fysiske og psykiske helseplager.

Deltakelse på et gatelag kan være et steg på vei mot utdanning eller arbeid. Det er viktig å poengtere at gatelagene ikke først og fremst er et arbeidstiltak, men et rusfritt anker i hverdagen for mennesker som er på ulike steder i livet. Fokuset for mange spillere er å mestre livet, og de har ikke i første omgang et mål om å begynne på et studium eller finne seg en fast jobb. Målet er i stedet å dempe rusen og forsøke å finne tilbake til sin egen sti.

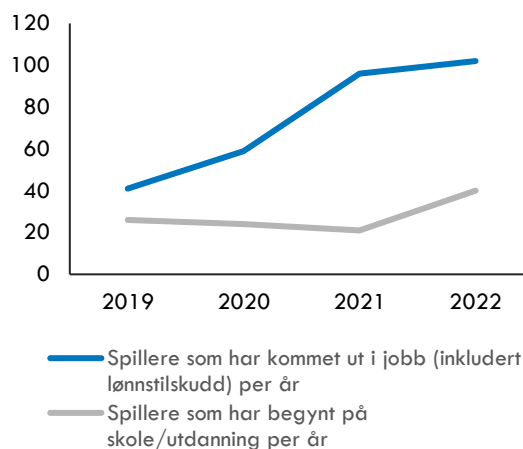
Arbeidstrening kan forstås som både formelle arbeidstreningstiltak og annen mer uformell arbeidstrening spillerne tilegner seg i ulike sammenhenger på og rundt laget og dets aktiviteter.

5.1 Gatelagene legger til rette for samskaping

Gatelagsmodellen er en samarbeidsmodell mellom Fotballstiftelsen, klubben og NAV/kommunen, som også muliggjør arbeidstrening.

- Spillerne får muligheten til å bygge opp viktige egenskaper som er nødvendig for å lykkes utenfor fotballbanen.
- Den formelle arbeidstreningen gjennomføres normalt i regi av NAV. De tilbyr cv-kurs, tilrettelegger jobbtrening, gir økonomisk støtte og identifiserer jobbmuligheter.
- Kommunen legger til rette for arbeidsplasser, ettervern og oppfølgingstjenester.
- Gatelagene bidrar med arbeidstrening gjennom å koble spillere til NAV og informere om mulighetene de har tilgjengelig.

Figur 5-1: Overgangen til jobb og utdanning



Kilde: Fotballstiftelsens klubbundersøkelser

For å kunne navigere mellom de ulike instansene behøver man kjennskap til strukturene og prosessene i kommuner og i NAV. Hvert lag har en eller flere faste trenere i tillegg til en rus-/erfaringskonsulent fra kommune eller NAV. Gatelaget har rigget sitt apparat for å fungere godt rundt treksamarbeidet.

Rus-/erfaringskonsulenten spiller en sentral rolle og fungerer som en tillitsperson på laget og som bindeledd til kommunens øvrige behandlingsapparat. Rollen er allsidig og inkluderer en hjelpende hånd til spillere som står ovenfor krevende oppgaver. Det er vanlig praksis å bidra med alt fra å lage CV-er, følge spillerne på jobbintervjuer, sette dem i kontakt med arbeidsgivere og tilby mental støtte. Effekten er at spillerne enklere kan overvinne utfordringer som har vært et hinder for tidligere jobbsøking.

Samarbeidet mellom klubben, private samarbeidspartnere og kommunen er et eksempel på samskaping i praksis. Kobre et al. (2019) forklarer hvordan den norske velferdsstaten i økende grad har blitt en modell dominert av såkalte velferdskommuner. I disse kommunene vokser flere og flere løsninger frem i mellomrommet mellom det offentlige, private og frivillig («tredjesektor»). Gatelagene er et eksempel på et prosjekt lokalisert nettopp i dette mellomrommet.

En direkte inngang til hjelpeapparatet



Atle Mandrup, Miljøterapeut i Branns gatelag

Atle Mandrup er sosionom og har jobbet med utsatte personer i over 20 år. De siste årene har han vært fast tilknyttet Branns gatelag i en stilling i NAV.

Det viktigste gatelagene bidrar med, er etter hans syn å gi spillerne opplevelser av mestring og tilhørighet. Felleskapet som oppstår når en spiller møter opp jevnlig på trening, hjelper spillerne med å ta små steg for å mestre egne liv.

– Hver gode avgjørelse gjør det lettere å ta én til. Og når du tørr å være rusfri en dag ekstra, føler du deg raskt bedre. For mange er det mestring bare å komme her. Mange strever med angst, og da er bare det å møte opp en stor bragd i seg selv. Eksponeringsterapi virker!

Flytte dialogen til stadion

Mandrups er en del av et fast apparat rundt gatelaget i Brann, som også består av to faste fotballtrenere og en samfunnsansvarlig. I tillegg til å være med på treningsfeltet, består Mandrups rolle av å følge opp spillernes kontakt med hjelpeapparatet.

– At min stilling er tilknyttet NAV, kan gi en smidigere dialog med NAV og det øvrige hjelpeapparatet, sier han.

– Samtidig er en viktig del av gatelagene at vi flytter dialogen ut av NAV-kontorene. Mange spillere har negative erfaringer med NAV-kontorene, som ofte er upersonlige og klinisk utformet. Det gjør noe med kommunikasjonen. Kvaliteten på møtene er ofte bedre når de foregår på stadion.

Han kan også informere om hvilke behandlingstilbud som finnes for rusutfordringer og ufarliggjøre disse.

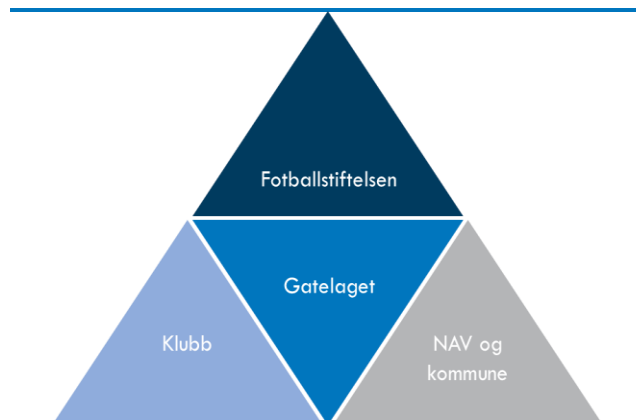
– Mange vet ikke hvordan rusbehandling foregår. Noen forbinder det med heldøgnsinstitusjon langt vekk, over lang tid. Da blir det viktig å ta en prat om hvordan rusbehandling kan foregå, og eventuelt hjelpe spilleren til å se hvordan de kan nyttiggjøre seg ulike tilbud. Ofte er jeg også med i samtale med behandler, for å trygge de i en oppstart og hjelpe de med å formidle sine behov og utfordringer.

Gatelagsspiller er frivillig på en fotballkamp



Flere av informantene har trukket frem at denne oppkoplingen fra gatelagene til privat, frivillig og offentlig sektor er positiv for den enkelte spiller. Blant annet ved at gatelagene blir bindeledd mellom det offentlige og dets arbeidsformidling, og samarbeid med for eksempel private arbeidsgivere og arbeidsformidlingsselskaper. I tillegg opplever informantene at inngangen til offentlig hjelp er enklere når for eksempel en ruskonsulent er inne på laget. Slik spiller gatelagene også de ulike aktørene bedre.

Figur 5-2: Gatelagets samarbeidsmodell



Illustrasjon: Oslo Economics

5.2 Gatelagene bidrar til tilpasset oppfølging av spillere

En av styrkene til gatelagene er at opplegget rundt spillerne i stor grad kan tilpasses den enkelte spiller. Spillerne kan få ansvar for alt fra utstyr og arbeid på arenaene til å bidra i organiseringen av laget. Flere informanter trekker frem at gatelagsmodellen sørger for en stegvis og hensiktsmessig oppfølging.

Det hjelper absolutt å spille her om man vil i jobb. Strukturen setter seg i kroppen, det er klart det hjelper.

Kari-Anne, spiller hos Grorud

Trener og ruskonsulent kan tilegne spillerne en reell CV som gir objektive vurderinger av deres egenskaper. Denne CV-en er en nyttig ressurs på veien mot fast jobb da den gir en konkret oversikt over deres ferdigheter. Dette hjelper dem med å vise deres relevante erfaring og kvaliteter til potensielle arbeidsgivere og kan være avgjørende for å finne en passende jobb.

5.3 Gatelagene bidrar til arbeidserfaring

Gjennom gatelagsmodellen får spillerne muligheten til å utvikle og styrke sine ferdigheter, bygge selvtillit og få verdifull arbeidserfaring. Dette skjer både gjennom formell og uformell arbeidstrening.

Et eksempel på koblingen mellom gatelagsmodellen og mer formell form for arbeidstrening er Brannsjansen. Brann har hjulpet over 120 unge voksne gjennom dette arbeidstreningensprogrammet. Over 5 uker får deltakerne kursing, praksis på stadion og praksis i ekstern bedrift før de forsøker å lande en fast jobb på sikt. 55 prosent av deltakerne har fått fast jobb gjennom dette tiltaket.

Mer uformell arbeidstrening skjer blant annet gjennom dugnadsarbeid. Deltakelse på dugnadsarbeid gir spillerne arbeidserfaring. Å delta på dugnad har mange likheter med å være arbeidstager. Spillerne tildeles ansvar og forventes å oppfylle oppgavene de får tildelt. Samtidig er settingen gjerne mindre formell enn i vanlig arbeid. Spillerne deltar på dugnader side om side med lagkameratene fra fotballspillingen, og trenerne fra laget er som oftest involvert også i dugnaden. I tillegg foregår mye av dugnaden i klubben eller hos aktører med tilknytning til klubben, som spillerne allerede har fått tilhørighet til.

Dugnadene gir derfor trening i ferdigheter som kreves for å komme ut i arbeid, men i en mykere innpakning. Om spillerne viser seg ansvaret verdig under dugnaden, kan trenerne og andre rundt laget lettere virke som referanse for senere jobb. I enkelte klubber har også spillere gått fra dugnad til fast arbeid i klubben. Andre har fått jobb hos en av klubbens samarbeidspartnere.

Fotball er egnet for å hjelpe de med rusutfordringer



Lise Klaveness, president i NFF (foto: NFF)

- Fotball er velegnet for å nå og hjelpe personer med rusutfordringer. Det er fordi fotball er verdens største idrett, den er tilgjengelig for alle, og referansen er global – alle kjenner Messi og Liverpool. I tillegg er toppklubben og den lokale klubben veldig tett knyttet til den lokale identiteten. Det betyr noe mer enn å bare spille fotball. Jeg har fått høre om spillere som har gått fra å ha blikket festet i bakken i bybilde, til å bli hilst på som en klubbrepresentant. Det er en reell effekt. Også selvfølgelig fra et samfunnsperspektiv, så er dette veldig god rusrehabilitering. For fotballen er det aller viktigst at det gir ting en dypere mening for spillerne, og at fotballen kan være et virkemiddel for en selvforsterkende positiv spiral.

Ser spillerne som ressurser



Lars Ueland Kbro, forsker ved USN (foto: USN)

- Det viktigste med gatelagene er at de ser spilleren som ressurser og ikke problemer. De snakker om fotballspillere og lagkamerater, ikke rusmisbrukere. Slik snur fotballen her opp ned på det tradisjonelle hjelpeapparatets stigmatisering.

Kbro fikk første gang høre om gatelagene da han var invitert av daværende statsråd i kommunal- og moderniseringsminister, Jan Tore Sanner, til å jobbe med en «kokebok for sosialt entreprenørskap». På en workshop havnet på bord med Espen Lindmark, ansvarlig for Stabæks gatelag. Etter dette møtet ble samfunnsforskeren nysgjerrig og gatelagets effekt var noe Kbro ville få verifisert, og førte til forskning på gatelagene. Han har flere ganger påpekt hvordan funnene har forbløffet forskerne. Det mener han blant annet forklares i måten spillerne møtes som bidragsytere, ikke som mottakere av tjenester.

6. Betydelige gevinster ved gatelagsmodellen

Vi finner at gatelagens aktiviteter er assosiert med betydelige gevinster for målgruppen og samfunnet for øvrig. Gevinstene er knyttet til bedret helse, reduserte kostnader i offentlige tjenester, økt verdiskaping og reduserte skattefinansieringskostnader.

I dette kapitlet belyser vi de samfunnsøkonomiske gevinstene assosiert med gatelagens aktiviteter. Den største prissatte gevinsten kommer som følge av bedret helse og lengre levetid hos spillerne som følge av redusert rusmiddelbruk. Andre prissatte gevinster inkluderer reduserte kostnader i helsetjenesten, politiet, domstolene og kriminalomsorgen, økt verdiskaping som følge av overgang til arbeid og dugnadsarbeid, og reduserte skattefinansieringskostnader. Ikke-prissatte virkninger omfatter mestring og tilhørighet for spillere og medhjelpere, samt redusert belastning for pårørende og lokalsamfunnet.

6.1 Hva måler vi?

Enhver analyse av samfunnsøkonomiske gevinster er heftet med usikkerhet. I denne analysen har vi forsøkt å belyse de viktigste gevinstene og tallfeste gevinstene i så stor grad som mulig. Imidlertid er noen effekter krevende eller lite hensiktsmessig å tallfeste slik at de kun inngår som ikke-prissatte gevinster. Selv om disse gevinstene ikke er prissatt er de like reelle, og bør derfor være med i totalbildet.

Det er metodisk utfordrende å skille gatelagets bidrag fra betydningen av annet arbeid i hjelpeapparatet. Personene som deltar på gatelagene

mottar gjerne hjelp fra primær- og spesialisthelsetjenesten, NAV, kommunen og mer. Følgende beskrivelser av gevinster er derfor ikke et forsøk på å isolere gevinstene knyttet til gatelagens virksomhet, men heller en sammenfatning av positive gevinster assosiert med gatelagsmodellen. I de påfølgende delkapitlene beskriver vi hvordan vi har kommet frem til de ulike gevinstestimatene.

For de prissatte gevinstene presenterer vi årlige gevinster ved gatelagsmodellen. Dette er dels nyttevirkningene som oppstår samme år, og dels gevinster over tid for de som klarer å legge fra seg rusen. For å unngå dobbelttelling inkluderer vi i den siste virkningen kun gevinster for nye gatelagsspillere, med anslag for hvor mange som blir rusfrie eller reduserer sin rusbruk over tid, der vi har lagt til grunn fem års varighet i gjennomsnitt. Vi beregner nåverdier i tråd med veilederen for samfunnsøkonomiske analyser (DFØ, 2023) og benytter en kalkulasjonsrente på 4 prosent til å neddiskontere fremtidige gevinster. For å justere for at reallønnen og dermed verdsettingen av liv blir litt høyere hvert år, korrigerer vi med en årlig realprisvekst på 1,3 prosent. For dugnad og frivillig arbeid presenteres verdien av den årlige innsatsen fra alle medvirkende.

6.2 Helse – bedre livskvalitet og økt levetid

En av de mest sentrale gevinstene ved gatelagsmodellen er knyttet til bedre helse og redusert sykdomsbyrde som følge av redusert rusmiddelbruk. Ifølge det internasjonale sykdomsprosjektet Global Burden of Disease (GBD) var det samlede årlige

Figur 6-1: Samfunnsøkonomiske gevinster



Notat: Anslag utarbeidet av Oslo Economics

helsetapet i Norge knyttet til bruken av cannabis, opioider, amfetamin og kokain i 2019 anslått til 19 129 helsetapsjusterte leveår. Med en prevalens av slik rusbruk anslått til 45 448 personer, gir dette anslagsvis 0,42 helsetapsjusterte leveår per år per person, noe som reflekterer tidlig død og redusert helse for mange rusbrukere.

I spillerundersøkelsen oppgir 38 prosent at de har sluttet med rus etter de begynte på gatelagene, og 32 prosent svarer at de har redusert rusbruken. Dersom vi tar utgangspunkt i antallet nye spillere med jevnlig oppmøte i 2022 (247) anslår vi at om lag 94 spillere ble rusfrie i 2022, mens 79 reduserte rusbruken.

Det er rimelig å anta at noe av skaden i form av helsetapsjusterte leveår er irreversibel, og vi antar derfor forenklet at gevinsten i form av kvalitetsjusterte leveår er 0,3 per person som blir rusfri per år, noe lavere enn anslaget på helsetapet over. Videre antar vi at personene som reduserer rusbruken får en lavere gevinst, satt til 0,1 kvalitetsjusterte leveår per person per år. Vi anslår dermed at disse personene til sammen opplever en økning på om lag 36 kvalitetsjusterte leveår.

Verdien av et kvalitetsjustert leveår er forutsatt å være 1,56 millioner kroner, etter inflasjonsjustering til 2023-kroner. Dette er konsekvent med utredninger fra Helsedirektoratet og tidligere publisert forskning (Helsedirektoratet, 2018; Helsedirektoratet, 2020; Bugge, et al., 2021). Vi anslår dermed den totale gevinsten i form av bedre livskvalitet til 55 millioner kroner per år.

Vi antar i tillegg at spillerne som ikke reduserer rusbruken, om lag 30 prosent, likevel får en gevinst av økt fysisk aktivitet gjennom fotballtreningene. Helsedirektoratet anslår at en person som går fra å være fysisk inaktiv til å være delvis aktiv vinner 0,08 kvalitetsjusterte leveår hvert år. Dette tallet er antakelig for høyt for personer som har alvorlige rusutfordringer. Vi legger derfor til grunn en årlig gevinst på 0,02 kvalitetsjusterte leveår per år for andelen av aktive spillere som ikke reduserer rusbruken. Det gir en årlig gevinst på om lag 2,5 millioner kroner.

Ved å neddiskontere fremtidige gevinster knyttet til bedre helse og redusert sykdomsbyrde, anslår vi den totale verdien av de femårige gevinstene, i nåverdi, til 280 millioner kroner.

6.3 Reduserte kostnader i helsetjenesten

I tillegg til økt livskvalitet for den enkelte vil en reduksjon i rusmiddelbruk føre til redusert belastning i

helsetjenesten. Basert på anslagene fra Oslo Economics (2020) anslår vi de årlige gjennomsnittlige utgiftene til primær- og spesialisthelsetjenesten knyttet til behandling av personer med rusutfordringer til 106 000 kroner per person i 2019. Dersom vi inflasjonsjusterer dette til 2023-kroner og ganger med anslaget på antall nye spillere som ble rusfrie i 2022 (94 spillere), får vi en årlig innsparing i helsetjenesten på om lag 10 millioner kroner.

Den samlede neddiskonterte gevinsten i form av reduserte kostnader i helsetjenesten om lag 55 millioner kroner.

6.4 Redusert belastning for politi, domstolene og kriminalomsorgen

I tillegg til at narkotikabruk er ulovlig, er rusmiddelbruk ofte forbundet med andre former for kriminalitet, herunder vold, ordensforstyrrelser, kjøring i ruspåvirket tilstand, og svart økonomi. Basert på anslagene fra Oslo Economics (2020), anslår vi de årlige kostnadene for politi, domstolene og kriminalomsorgen knyttet til illegale rusmidler til om lag 67 000 kroner per person målt i 2023-kroner (KPI-justert).

Ved å anta at kostnadene bortfaller for spillerne som blir rusfrie anslår vi en årlig gevinst på om lag 6 millioner kroner, og om lag 30 millioner kroner i nåverdi over en femårsperiode.

6.5 Økt verdiskaping – produksjonsgevinst

Som beskrevet tidligere i rapporten er et av målene til gatelagene å bidra til overgangen til arbeid for spillerne. Ifølge klubbundersøkelsen kom 102 spillere ut i lønnet arbeid i 2022, herunder om lag halvparten i fulltidsstilling.

Vi antar at om lag 10 prosent av nye aktive spillere går over i et arbeidsforhold. Videre antar vi at lønnen til disse personene er tilsvarende lønn i nedre kvartil for alle næringer. I 2022 var denne 470 400 kroner (SSB-tabell 1 1418), som tilsvarer om lag 493 000 2023-kroner (KPI-justert). Deretter legger vi på et påslag på 40 prosent (feriepenger, tjenestepensjon, arbeidsgiveravgift, forsikringer og fortjeneste) som gir en årlig verdiskapingsgevinst på om lag 690 000 kroner per person i fullt arbeid. Videre antar vi at en gjennomsnittlig gatelagsspiller vil ha en stillingsbrøk tilsvarende 50 prosent. Basert på disse antakelsene anslår vi produksjonsgevinsten ved økt arbeidsdeltakelse til om lag 9 millioner kroner per år, og om lag 40 millioner kroner i nåverdi over en femårsperiode.

6.6 Dugnad og frivillig arbeid

Slik beskrevet i kapittel 4 legger både spillerne og frivillige rundt klubbene ned en betydelig dugnadsinnsats gjennom året. I HamKam la spillerne ned om lag 2 000 dugnadstimer i 2022. Dersom vi antar tilsvarende innsats fra de andre gatelagene ble det produsert om lag 60 000 dugnadstimer av spillerne i 2022, tilsvarende 34 årsverk. I tillegg la frivillige rundt gatelagene ned om lag 9 000 timer i frivillig arbeid i 2022, tilsvarende 5 årsverk.

Standard metode for å verdsette frivillig arbeid i samfunnsøkonomiske analyser er å legge den såkalte alternativkostnaden til grunn. Alternativkostnaden ved frivillig arbeid er verdien av personens tapte fritid, og kompensasjonen personen får for å arbeide er personens nettolønn (bruttolønn fratrukket inntektskatt). Vi benytter samme omregningsfaktor som Oslo Economics (2023) på 0,556. Videre benytter vi gjennomsnittlig lønn for alle lønsmottakere i Norge, som var 52 330 kroner i 2022, eller om lag 658 000 2023-kroner (inflasjonsjustert). Netto årslønn blir dermed 292 000 kroner. Dersom vi ganger årslønnen over med antall årsverk anslår vi en årlig gevinst på om lag 12 millioner kroner.

6.7 Reduserte skattefinansieringskostnader

Den siste prissatte gevinsten er knyttet til reduserte skattefinansieringskostnader. Offentlige overføringer, både i form av finansiering av offentlige tjenester og trygdeutgifter, finansieres med vridende skatter. Ifølge veilederen for samfunnsøkonomiske analyser (DFØ, 2023) skal denne kostnaden verdsettes til 20 prosent av overføringen.

Vi anslår denne kostnaden på følgende måte. 85 prosent av kostnadene i helsetjenesten antas dekket av det offentlige, basert på SSBs helseregnskap (SSB-tabell 10811). For politi, domstolene og kriminalomsorgen antas alle kostnadene dekket av det offentlige. Skattefinansieringskostnaden er deretter 20 prosent av disse kostnadene. I tillegg legger vi til reduksjonen i uføretrygd som forventes i forbindelse med spillerne som går over i arbeid. Vi antar at spillerne i utgangspunktet får ytelse fra det offentlige tilsvarende minstesatsen for 100 prosent uføretrygd, som er 294 178. Deretter antar vi at overgangen til 50 prosent arbeid utløser en reduksjon på 25 prosent i uføretrygden. Grunnen til dette er at en del spillere mottar offentlig støtte i forbindelse med jobben de får. Til slutt beregner vi skattefinansieringskostnaden av dette som 20 prosent av den reduserte uføretrygden. Til sammen blir nåverdien av den reduserte skattefinansieringskostnaden om lag 15 millioner kroner.

6.8 Ikke-prissatte gevinster

Utover de prissatte effektene gir gatelagene en rekke gevinster som er krevende, og ofte ikke hensiktsmessig, å tallfeste og prissette. Vi har identifisert:

- **Mestring og tilhørighet.** Mange opplever at fotballen og miljøet rundt gir noe positivt å jobbe for, og at de får en mestringfølelse gjennom tilrettelagte og utviklende oppgaver. Dette tar de med seg på andre livsarenaer. Tilhørighet til et fellesskap er særlig viktig når man kommer fra utenforskap til å bære drakten til byens stolthet. Topplubbene har nettopp en særlig kraft som identitetsbygger. Dette er virkninger som kommer i tillegg til det som måles ved kvalitetsjusterte leveår.
- **Bedre liv for pårørende og gevinster for lokalsamfunn.** Å være pårørende til rusbrukere er krevende, med stadig bekymring og utrygghet. Det er svært mange foreldre, søsken og venner som får bedre liv når en gatelagsspiller lykkes. Tilsvarende gjelder for lokalsamfunnet rundt.

Videre kan en felles møteplass for NAV, kommune og øvrig hjelpeapparat gjennom gatelagene bidra til å tilgjengeliggjøre eksisterende tilbud og dermed gi en synlighetsgevinst og synergievinster i samspillet mellom tjenestene, herunder at personer med rusutfordringer mottar en helhetlig og forenklet tilnærming i behandlings- og ettervernsprosessen.

6.9 Samlet virkning

Den største prissatte gevinsten kommer som følge av bedret helse og økt levetid, slik dette verdsettes i helseøkonomiske veiledere, anslått til 280 millioner kroner årlig. Deretter følger reduserte kostnader i helsetjenesten og rusomsorgen anslått til 55 millioner kroner, etterfulgt av økt verdiskapning som følge av utdanning og arbeid, anslått til 40 millioner kroner. Sparte kostnader i politiet, domstolene og kriminalomsorgen prissettes til 30 millioner kroner årlig, reduserte skattefinansieringskostnader til 15 millioner kroner og verdien av dugnadsarbeidet til 12 millioner kroner. Med disse forutsetningene blir de samlede årlige samfunnsøkonomiske gevinstene i overkant av 430 millioner kroner (nåverdi).

I tillegg kommer de ikke-prissatte virkningene som mestring og tilhørighet for spillere og medhjelpere, samt bedre liv for pårørende og gevinster for lokalsamfunnet.

7. Stort potensial for besparelser gjennom gatelagsmodellen

Gatelagsmodellen kan vise til imponerende resultater. Samtidig er det ennå mange personer med rusutfordringer som ikke får tilbud om å være med på gatelag eller lignende tilbud. For å nå ut til enda flere, kan enten nye lag opprettes eller eksisterende lag utvides. Begge alternativer forutsetter imidlertid forutsigbarhet i finansieringen av lagene.

I tillegg kan modellen stadig forbedres slik at man får enda bedre samarbeid mellom klubbene, Fotballstiftelsen, kommunene, NAV og lokale samarbeidspartnere.

7.1 Potensial for gevinster gjennom gatelagsmodellen

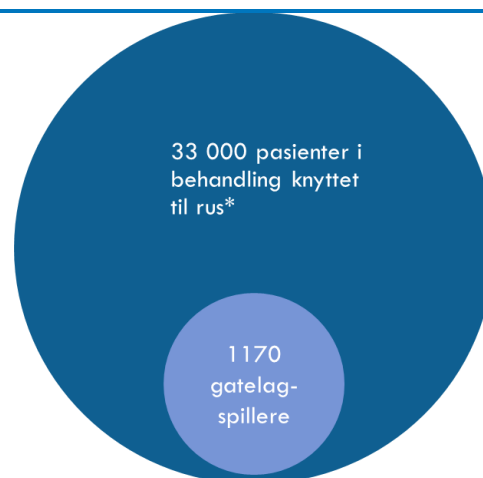
Rusutfordringer er en stor utfordring og påfører samfunnet betydelige kostnader årlig. Tiltak som bidrar til å redusere rusutfordringer og belastningen det påfører samfunnet vil derfor har en stor verdi – både for den enkelte, for samfunnet som helhet og for offentlige finanser.

Antallet gatelagsspillere i 2022 er flere enn noensinne. Samtidig tyder antallet TSB-pasienter på at det fortsatt er mange personer som ikke har vært innom gatelagene (illustrert i Figur 7-1). Vår vurdering er at gatelagsmodellen er tilbud med betydelige samfunnsøkonomiske gevinster, og potensial for videre utvidelse og gevinstinnhenting. I de følgende delkapitlene presenterer vi barrierer for å kunne hente gevinster knyttet til gatelagsmodellen.

7.2 Uforutsigbar finansiering skaper usikre rammebetingelser

Gatelagene har flere finansieringskilder, og tilskuddet fra Fotballstiftelsen utgjør kun en andel av den totale finansieringen. Samtidig er tilskuddet fra Fotballstiftelsen avgjørende for både opprettelsen av nye og driften av eksisterende gatelag. Midlene fra Fotballstiftelsen er ofte fundamentet som utløser annen finansiering fra klubb og kommune. Om midlene fra Fotballstiftelsen opphører, betyr dette at midlene fra andre finansieringskilder også er sannsynlige å stoppe opp.

Figur 7-1: Omfang av personer med rusutfordringer



Kilde: (Lilleeng, et al., 2020). *Antall voksne pasienter som fikk behandling innen tverrfaglig spesialisert rusbehandling (TSB) i 2019, som er siste oppdaterte tallgrunnlag.

Etter at stiftelsens øremerkede midler ble fjernet fra statsbudsjettet i 2023, har usikkerheten knyttet til gatelagene rammebetingelser økt. Denne usikkerheten er med på å bremse utbredelsen av modellen til nye klubber og nye deler av landet. Når Fotballstiftelsen må søke på midler fra år til år, kan ikke lenger fremtidig finansiering av lag som ennå ikke er opprettet, garanteres. Fordi Fotballstiftelsen ikke har kjennskap til bevilgningen før flere måneder inn i budsjettåret, vanskeliggjøres planleggingen av nye prosjekter og opprettelsen av nye gatelag.

I tillegg medfører uforutsigbar finansiering at Fotballstiftelsen tvinges til å bruke mer tid på søknadsarbeid og byråkrati. Dette merarbeidet fortrenger innsats som ellers kunne blitt brukt til blant annet faglig støtte til gatelagene, som er et av stiftelsens hovedformål.

7.3 Ønske om videre utvidet samarbeid med eksterne partnere

Informantene i og rundt gatelagene, som vi har intervjuet, trekker frem samarbeidet med eksterne partnere som svært viktig for lagenes vellykkethet. Sponsorere er viktig for å støtte klubbene og derigjennom gatelagene økonomisk. Videre poengterer informanter at eksterne samarbeidspartnere ofte tilbyr gode muligheter for å gi spillerne en inngang til arbeidslivet. Tett samarbeid mellom gatelagene og eksterne bedrifter skaper gjensidig tillit, som igjen kan åpne jobbmuligheter hos de eksterne partnerne for spillere som er klare for arbeid.

Selv om mange velfungerende samarbeid allerede eksisterer, fremhever flere trenere betydningen av å forsterke samarbeidene. Å lykkes med dette fordrer at gatelagene er synlige både lokalt og nasjonalt, og at potensielle samarbeidspartnere er bevisste på hva gatelagene gjør og kan tilby. Etter hvert som flere spillere klarer overgangen til arbeid i partnerbedrifter, er det sannsynlig at flere eksterne partnere også vil ta sjansen på å ansette spillere fra gatelagene.

7.4 Behov for tett samarbeid mellom kommune og Nav

I mange klubber fungerer arbeidet med kommunen, NAV og det øvrige behandlingsapparatet for rus på en god måte. I andre klubber er det derimot et behov for et tettere og bedre samarbeid med kommunen. Flere har ønsket at gatelagene og kommune og NAV i større grad kan spille hverandre gode. For eksempel ved at lokale NAV-kontor i større grad informerer

potensielle spillere om aktiviteten på gatelagene og slik bidrar til rekrutteringen.

En annen utfordring omhandler klubber der gatelags-spillerne er bosatt i forskjellige kommuner (eventuelt ulike bydeler i Oslo). Ettersom forskjellige NAV-kontorer har ansvar for ulike spillere, vanskeliggjøres et felles samarbeid mellom gatelaget og NAV. I ett intervju vi har gjennomført, har dette blitt pekt på som årsak til at samarbeidet mellom NAV og gatelaget var ikke-eksisterende. Det er dog eksempler på gatelag som samarbeider med flere kommuner i sin nærhet.

Gatelagens samarbeid med kommunene har blitt vesentlig tettere siden gatelagens begynnelse. Det er nå et krav fra Fotballstiftelsen til klubbene om at kommunene skal være involverte i gatelagene, og at kommunene skal være forpliktet til dette samarbeidet. Det innebærer også at det nå skal være rus- eller erfaringskonsulenter på alle lag.

Tillit mellom ruskonsulent og spiller



Kilde: Fotballstiftelsen (2023)

Referanser

- Baumeister, R. F. & Leary, M. R., 1995. The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, Issue 3, pp. 497-529.
- Bremnes, R. & Aufles, B., 2019. *Kostnadsnivå og produktivitet i psykisk helsevern og TSB 2014-2018*, Oslo: Helsedirektoratet.
- Bugge, C., Sæther, E. M., Brustugun, O. T. & Kristiansen, I. S., 2021. Societal cost of cancer in Norway—Results of taking a broader cost perspective. *Health Policy*, Issue 125(8), pp. 1100-1107.
- DFØ, 2023. *Veileder i samfunnsøkonomiske analyser*, Oslo: Direktoratet for forvaltning og økonomistyring.
- Dutra, L. et al., 2008. A meta-analytic review of psychosocial interventions for substance use disorders. *The American Journal of Psychiatry*, 01 02.
- Economics, O., 2023. *Samfunnsregnskap KIL Toppfotball*, Oslo: Oslo Economics.
- FHI, 2018. *Psykisk helse i Norge*, s.l.: Folkehelseinstituttet.
- Fotballstiftelsen, 2023. *Årsberetning for Fotballstiftelsen for året 2022*. [Internett] Available at: <https://gatelaget.no/om-fotballstiftelsen/armelding-og-vedtekter> [Funnet 1 august 2023].
- Fugletveit, R. & Tonholm, T., 2010. *Rehabilitering etter langvarig rusavhengighet: "To liv i ett": en kvalitativ studie om å bli rusfri*, s.l.: Høgskolen i Østfold.
- Global Burden of Disease study, 2020. *GBD Results Tool*. [Internett] Available at: <http://ghdx.healthdata.org/gbd-results-tool> [Funnet 8. Juni 2023].
- Haslum, P. et al., 2019. *Kapasitetsvurdering av etterforskningsområde*, Oslo: Politidirektoratet.
- Helse Stavanger, 2020. *BRUKERPLAN ÅRSRAPPORT 2019*, Stavanger: KORFOR Regionalt kompetansesenter for rusmiddelforskning i Helse Vest.
- Helsedirektoratet, 2014. *Kunnskapsgrunnlag fysisk aktivitet. Innspill til departementets videre arbeid for økt fysisk aktivitet og redusert inaktivitet i befolkningen*. s.l.:Helsedirektoratet.
- Helsedirektoratet, 2014. *Sammen om mestring*, s.l.: s.n.
- Helsedirektoratet, 2018. *Helseeffekter i samfunnsøkonomisk analyse - veileder (Hæringsutgave)*, Oslo: Helsedirektoratet.
- Helsedirektoratet, 2020. *Samfunnsøkonomisk vurdering av smitterventiltak - covid-19. Første delrapport.*, Oslo: Helsedirektoratet.
- Justis- og beredskapsdepartementet, 2022. *Tildelingsbrev 2022 Kriminalomsorgen*, Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.
- Kobro, L. U., Borg, M., B, K. & Vike, H., 2019. Recovery på banen - Gatelag som samskapende sosial innovasjon i norske kommuner. *USN Skriftserien nr. 16: 2019*.
- Lilleeng, S. E., Pedersen, P. B. & Sitter, M., 2020. *Tjenester i psykisk helsevern og TSB 2015-2019*, Oslo: Helsedirektoratet.
- Meld. St. 30 (2011-2012), 2012. *Se meg! En helhetlig rusmiddelpolitikk. alkohol-narkotika-doping*, s.l.: Helsedepartementet.
- Nicosia, N. et al., 2009. *The Economic Cost of Methamphetamine Use in the United States, 2005*. [Internett] Available at: <https://doi.org/10.7249/MG829> [Funnet 11 08 2023].
- Oslo Economics, 2020. *Konsekvenser av økt bruk av illegale rusmidler i befolkning*, Oslo: Oslo Economics.
- Politidirektoratet, 2023. *Ressursanalyse for 2022*, Oslo: Politidirektoratet.
- Politiet, 2023. *Politiets årsrapport 2022*, Oslo: Politiet.
- Pringle, A., 2009. The growing role of football as a vehicle for interventions in mental health care. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, Juli, Issue 16, pp. 553-557.
- Rognli, E. B. et al., 2023. The effect of employment support integrated in substance abuse treatment: A health economic cost-effectiveness simulation of three different interventions. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, pp. 199-211.
- Røiseland, A. & Lo, C., 2019. Samskaping – nyttig begrep for norske forskere og praktikere?. *Norsk Statsvitenskapelig tidsskrift*, 05 04, Volum 35, pp. 51-58.
- Semb, R., Borg, M. & Ness, O., 2016. Tilpasning eller tilbaketrekning? - Tilhørighetsstrategier blant unge voksne med rus- og psykiske helseproblemer.. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 23 September.
- Thompson, T. et al., 2019. Gatelagsfotball som Recovery på banen - "Verdens beste ettervern?". *Forskningsrapport nr. 1 2019. Universitetet i Sørøst-Norge Senter for psykisk helse og rus*.
- Tolletaten, 2023. *Årsrapport 2022*, Oslo: Tolletaten.
- Uldal, E. & Bøckman, H. R., 2017. *Bedringsprosesser i et hverdagsperspektiv*, s.l.: Universitetet i Agder-Institutt for psykososiale helse.

oslo**economics**

www.osloeconomics.no

E-post og telefon:
post@osloeconomics.no
+47 21 99 28 00

Besøksadresse:
Klingenberggata 7
0161 Oslo

Postadresse:
Postboks 1562 Vika
0118 Oslo